בס"ד

שמעתא עמיקתא

גליון ה' / פר' תרומה / ה'תש"ע
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

מי שאינו שומר תומ"צ בזמנינו, האם חשיב תינוק שנשבה

א. תינוק שנשבה אנוס הוא או שוגג

כתב **הרמב"ם** (הל' שגגות פ"ב ה"ו): כל המחויב חטאת קבועה על שגגתו, ועשה בשגגה ונודע לו אחר שחטא, אע"פ שלא היתה לו ידיעה בתחלה שזה חטא הוא, הרי זה חייב חטאת. כיצד, תינוק שנשבה לבין הגויים וגדל ואינו יודע מה הם ישראל ולא דתם, ועשה מלאכה בשבת וכו', כשיוודע לו שהוא ישראלי ומצווה על כל אלו, חייב להביא חטאת על כל עבירה ועבירה, וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. משמע שתינוק שנשבה שוגג הוא.

אולם בהלכות ממרים פ"ג ה"ג כתב בזה"ל: בני אותן הטועים ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו במינות, וגדלו אותן עליו, הרי הן כתינוק שנשבה, והרי הוא **כאנוס**, שהרי גדלוהו על טעותם, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה, עכ"ל. ומבואר שדינן כאנוס, וצ"ב. שו"ר **במהר"ם שיק** (יו"ד סי' קלב) שגם הקשה כנ"ל.

ועיין **במס' מכות** (ז:) שאמרו "בבלי דעת" פרט למתכוין מזיד פשיטא בר קטלא הוא אמר רבא פרט לאומר מותר א"ל אביי אי אומר מותר אנוס הוא, א"ל שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא. והקשו **התוס'** (שם ד"ה אלא), ז"ל: וקשה דגבי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שגגה וחייבין פרק כלל גדול (סח:) בתינוק שנשבה לבין הנכרים, וי"ל דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא למעוטי אומר מותר, עכ"ל. מבואר דס"ל להתוס' דשוגגים נינהו בגדר של אומר מותר. אלא שיש לעיין לפי הסוברים דאומר מותר מזיד הוא (מאמר מרדכי סי' רמ"ח ח'), אמאי תינוק שנשבה חייב חטאת.

שו"ר **בפנ"י** (שבת סח: על תוס' ד"ה כי הכיר) שכתב דתינוק שנשבה חייב קרבן, דאע"ג דאונס רחמנא פטריה היינו כגון מיתה או מלקות או ממון, אבל בקרבן אפשר דחייב, דכפרה מיהא בעי, כדאשכחן לקושטא דמילתא דרבנן מחייבי ליה בקרבן אע"ג דאנוס הוא, עכ"ד. אולם **בחלקת יואב** (חו"מ ח"ב סי' צד בענינים שונים ד"ה לזאת נ"ל) כתב שדבריו תמוהים מאד, דהרי בש"ס שבועות (יח.) איתא דשלא בשעת וסתה אנוס הוא, וכ"ה **במהרי"ק** (שורש קסה) דספק שוגג ספק אונס, לא חשיב שם אונס חד, מחמת דיש הפרש בין הספיקות, דשוגג חייב בקרבן ואונס פטור, עיי"ש, ומעולם לא נסתפק אדם בזה, עכ"ד.

אולם היה מקום לומר שכונת הפנ"י דוקא באנוס שעשה מעשה ברצונו, וכעין מה שמצינו לגבי קטן שכתב **בתרומת הדשן** (סי' סב) שאם חטא דסימן רע הוא לו שנעשו מכשולות מתחת ידו וטוב שיקבל איזה כפרה, הרי שאע"פ שקטן נחשב לאנוס מ"מ בעי כפרה, וכן נקט להלכה **הרמ"א** (ספסי' שמג). משא"כ מי שאנוס לגמרי וכגון שכפוהו לעשות עבירה וכדו'. ולפי דברי הפנ"י הנ"ל אפשר לתרץ הסתירה בדברי הרמב"ם הנ"ל והיינו שבאמת דינו כאנוס, אלא דבעי קרבן כשוגג, ודו"ק.

מעתה יש לעיין מה דינם בזה"ז שהרי נולדו במינות וגדלו אותן עליו ובכה"ג מבואר ברמב"ם הנ"ל דכתינוקות שנשבו דיינינן להו. ומאידך הרי גדלים בין מקיימי תורה ומצוות וא"כ י"ל דעד כאן לא נחשבין כתינוקות שנשבו אלא כשאין בידים לראות טעותם משא"כ כשגדלים בין מקיימי תו"מ. ונפ"מ לכמה ענינים להא כתב השו"ע ביו"ד סי' ב' סע' ה' לענין שפסול משחיטה. וכן בשו"ע רסי' תקי"ב סע' א' לענין לבשל עבורו ביו"ט. וכן לענין מלוה בריבית (שמותר לתת למומר). לענין מגע ביין ועוד דברים, עי' מש"כ בגליון רנ"א.

ב. קראים

והנה הקראים הם כת שלא מאמינים בדברי רז"ל ופירשו הכתובים כפי מה שיראה להם. עי' בזה **ברמב"ם** בפירוש המשניות (אבות פ"א אות ג), **במאירי** (פתיחה לאבות) **ובפאר הדור** (סי' עא).

ומצינו **להפר"ח** (סי' קיב ס"ק ב) שכתב להחמיר לענין פת של קראים משום **שהמבי"ט** (ח"ב סי' לח) הביא מתשובת הר"יש שאלו הקראים המחללין את המועדות כאילו מחללין שבתות, וכאילו כופרים בכל התורה כולה, ע"כ. והביאו להלכה **הפמ"ג** (סי' קיב ש"ד ס"ק ב וסי' שכה א"א ס"ק כב). ועויין **בט"ז** (סי' קכד סס"ק ב) בשם המהרש"ל כתב דהקראים דינם כגר תושב לענין מגע ביין דאוסר רק בשתייה ולא בהנאה.

ועי' **בש"ך** (יו"ד סי' רסו ס"ק יז) שהביא מתשובת **רבינו בצלאל אשכנזי** סס' ג' שכתב דקראים הדרים אצלינו בזמן הזה בכל יום הם מוסיפין גירעון ואינם מלים בניהם שהרי אינם פורעים וקיי"ל מל ולא פרע כאלו לא מל ואינם מלים במוהל שלנו ואין מכניסים בבתיהם תלמידי חכמים אדרבה ברחים מהם כבורח מן הנחש ואין מתפללים במנהג שלנו כלל אין אומרים י"ח הרי שהם משונים בכל דבריהם ולפיכך אסור למול בניהם בשבת כיון שאינם מודים בפריעה ואם כן איך יעשה להם פריעה וכי תימא יומל בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה, ע"כ.

אולם **המהרש"ך** (ח"ג סי' טו דה וראה) כת' דאה"נ דאלו הקראין המחללין שבת ויום טוב הוא שיינן יין נסך ועדותן פסולה ושחיטתן אסורה, אבל אלו שבזמנינו שהם בני הטועין ומנהגא סתם בידם שהם כמו אנוסין, שחיטתן כשרה ויינן מותר ועדותן עדות. ומה שהתיר הרב ז"ל שחיטתן ויינן בפסקיו הוא על הקראין בזה שמעשה אבותיהם בידם, ע"כ.

ולענין בישול ביו"ט דמבואר בשו"ע סימן תקי"ב דלצורך עכו"ם אסור כתב **הכנה"ג** (סי' תקיב) ע"פ תשובת רבינו בצלאל הנ"ל שה"ה לצורך קראים, ושוב כתב דיש מתירין וציין לדברי המהרש"ך הנ"ל. והביאו **המ"א** (ס"ק א) **והמ"ב** (ס"ק ב) וכת' שם המ"ב ע"פ המור וקציעה דמ"מ מומר לחלל שבתות דינו כעכו"ם. [ואע"פ **שהמ"ב** בסי' שפ"ה (ס"ק א) כתב לענין עירוב שהקראים שבזמנינו שבודאי מחללים שבת בפרהסיא עכ"פ במילי דרבנן אין יכולים לבטל רשות עד שישכור מהם, ע"כ. ולא הביא דעת המהרש"ך הנ"ל. מ"מ יעויין **בשעה"צ** (אות ב) שכתב דלענין עירוב לא שייך להקל כסברת המהרש"ך, דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, אם כן גם בצדוקי שייך זה, כיון דעל כל פנים מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו].

ג. מחללי שבת בפרהסיא בזמנינו

ולפי דברי המקילין הנ"ל שמחללי שבת בפרהסיא בזמנינו שמגדלין את המחללי שבת על כך ומלמדין אותם מקטנותם דברי כפירה אין דינם כמומרים אלא כתינוקות שנשבו. וכן יוצא מהרמב"ם מהלכות ממרים הנ"ל. וכן **המהרש"ך** (שם ד"ה וראיתי וד"ה הנה החכם השלם) הביא ראיה לדבריו מהרמב"ם שם.

והנה מצינו **בשו"ת בנין ציון** (החדשות סי' כג) שכתב לדון להקל מטעם אחר, דלפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם אחר שבעו"ה פשתה ההברת לרוב עד שברובם חלול שבת נעשה כהיתר, אם לא יש להם דין אומר מותר שרק קרוב למזיד הוא, ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום, ואח"כ מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן, והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד, מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא, וזה מודה ע"י תפילה וקידוש, ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו, אע"פ שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם, הם כתינוק שנשבה, ולכן לע"ד המחמיר להחשיב נגיעת יין של פושעים הללו לסתם יינם תע"ב, אכן גם המקילים יש להם על מה שיסמכו, אם לא שמבורר לנו שיודע דיני שבת ומעיז פניו לחללו בפני עשרה מישראל יחד, שזה ודאי כמומר גמור, עכת"ד. **ובשד"ח** (מע' מ כלל פו ד"ה אחר זמן) כתב על דבריו "ודבריו נראים נכונים והכל לפי ראות עיני המורה". וכן **הבית יצחק** (יו"ד קו"א ח"ב סי' כג) הביא דבריו להלכה. **ובאחיעזר** (ח"ג סי' כה ד"ה אולם מה שיש, ובסוף התשובה שם) צירף דבריו, אבל עיין שם בסוף התשובה שסיים "הוראה זו היא רק בנד"ד ולא לדון בדרך כלל על מחללי שבת בפרהסיא אפילו באיסור דרבנן".

אבל **המנחת אלעזר** (ח"א סי' עד ד"ה ע"ד שאלתך) דחה דבריו, שהרי כשמחלל במלאכה במזיד בפרהסיא הרי הוא כופר בשביתת הקב"ה בשבת וכו', ומה אהני בקידוש, וכי יש שביתה לחצי שבת וכו', וגם לא דמי לגמרי הכופרים בעו"ה בימינו, להקראים ששוכנים במדינות שאין שם ישראל והמה אומה בפני עצמה, ואין באפשרי להם לידע כלל ממנהגי ישראל, אבל אין זה ענין כלל להתיר בנידון דידן, ויפה עשו המוציאים לאור בבנין ציון שהעמידו התשובה ההוא בסי' כ"ג אשר נדפס מקודם לסי' ההוא שמאז והלאה נדפסו פסקים שלא להלכה למעשה, עכ"ל. ולכאורה צ"ע על הא דכת' שהקראים לא היו בין הישראלים והרי הש"ך הנ"ל בשם רינו בצלאל כתב להדיא שהיו דרים עמם כנ"ל.

וז"ל **האג"מ** (אה"ע ח"ב סי' כ ענף ד ד"ה ומה שהביא): ומה שהביא כתר"ה משו"ת בנין ציון (שם) לא נכון לע"ד להחשיבם כאומר מותר באיסור חמור ומפורסם כזה שאף הנכרים יודעים איך שלישראל אסור יום זה במלאכה לומר שיתחשבו כאומר מותר וכו', ואלו שלא יודעים לשומרי תורה יש להם דין מומרים לכל התורה, והם כנכרים ואין להחשיבם כאומר מותר, ע"כ. ועיין **במנחת יצחק** (ח"ג סי' כו אות ד) שכתב על דברי המקילין שלמעשה שדוחק גדול להקל מהאי טעם. **ובשבט הלוי** (ח"ו סי' לו ד"ה ולא נעלם, ח"ה סי' מח, ח"ט סי' קצח וח"ב סי' קעב) מצדד להחמיר. ועי' עוד **בבצל החכמה** (ח"ה סי' עה אות יב).

מיהו **החזו"א** (יו"ד סי' א ס"ק ו וסי' ב ס"ק כח) כתב לדונם כתינוקות שנשבו ע"פ הסברא הנ"ל וז"ל: אין דין מומר אם הוא אנוס, וכמש"כ הרמב"ם (ממרים פ"ג ה"ג) דבניהם ותלמידיהם חשיבי כאנוסים וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה מביא קרבן כדאמר ר"פ כלל גדול, ומצווין אנן להחיותו, ואף לחלל עליו השבת בשביל הצלתו וכו', ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מה"ט, והביא כן מתשובת מהר"ם לובלין, כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח, ודיינינן להו כאנוסין, ולכן א"א לנו לדון בזה לפטור מן היבום, וכן לענין שאר הלכות, ע"כ. ודעת **הגרנ"ק שליט"א** (חוט שני שבת ח"ב עמ' רפח-רפט) שמה שנקט החזו"א לדונם כתינוק שנשבו היינו רק לענין שא"א להקל בהם כדין מומר כגון לפוטרם מהיבום ולהלוותם בריבית, וכיוצ"ב דבזה איירי החזו"א שם, אבל וודאי צריך אף להחמיר לדונם כמומרים, ואסור לבשל להם ביו"ט, ובישולם הוא כבישולי עכו"ם. ומ"מ יהודים שגדלו אף בארי"ב בזמנינו שרבים מתחנכים לכפירה ולחיות חיי הפקר דינם כתינוקות שנשב ואף שהם יודעים שהם יהודים ושיש יהודים שומרי תורה ומצות, ומצוה לקרבם וחייבים לחלל שבת במקו פקו"נ, אך פורקי עול שיודעים שתורתנו תורת אמת כגון שנתחנך בדד התורה ופירשו יש לחוש שדינם כמומרים לחומרא כמבואר בחזו"א הנ"ל, ע"כ.

[המשך בעמוד הבא]

המכוון באכילת שבת לשם תענוג האם מקיים מצוה באכילתו

בבית הלוי פרשת תרומה כתב: אמר הכתוב (מלאכי ב,ג) "וזריתי פרש [על פניכם, פרש] חגיכם", ואיתא בזוהר הקדוש "ולא פרש שבתכם". דבאכילה של שבת גם אם האדם מכוון בו לתענוג, גם כן למצוה יחשב, דבשבת כתיב (ישעי' נח,יג) "וקראת לשבת עונג" דמצוה להתענג בשבת, ואם כן כוונתו הוא למצוה. מה שאין כן ביו"ט לא כתוב בו בשום מקום "עונג" וכתוב בו רק "כבוד ושמחה" ומשום הכי אם מכוון לתענוג הא אין כוונתו למצוה, ועל כן צריך להזהר באכילתו לכוון בו לשם מצוה שמתענג בשביל כבוד יו"ט, ע"כ.. [וע"ע במרומי שדה [להנצי"ב] חגיגה כז,א כתב: "פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון". היינו ...שיש מצוות שבאים לתענוג ומכונה בשיר הקדוש (ד,יג) "פרי מגדים", ופושעי ישראל עושין אותם ומקבלין שכר, דמצוה א"צ כונה].

והנה ז"ל הזוהר יתרו (דף פח,ב): תא חזי בכלהו שאר זמנין וחגין, בעי בר נש לחדי, ולמחדי למסכני. ואי הוא חדי בלחודוי, ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי, ולא יהיב חדו לאחרא. עליה כתיב "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם". ואי איהו בשבתא חדי, אע"ג דלא יהיב לאחרא, לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין. דכתיב "פרש חגיכם", פרש חגיכם קאמר, ולא פרש שבתכם. וכתיב (ישעי' א,יד) "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי". ואילו שבת לא קאמר.

וצ"ב מהיכן הוציא כן הבית הלוי, וכנראה למד דכשלא משמח אחרים מוכח שכוונתו לתענוג. [שו"מ סברא זו בהג"ה באבן שלמה פ"י ס"ג, ז"ל: ואפשר שע"כ מצוה להאכיל לעני בשבת ויו"ט, מפני שמוכח מזה שאינו מכוין באכילתו להנאת עצמו, רק כמו שמאכיל להעני. אבל אם אינו מאכיל לעני, נאמר עליו וזריתי פרש על פניכם, מפני שמוכח מזה שאינו מכוין לשם מצוה, רק להנאת עצמו].

עוד צ"ב לשון הזוהר "לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין", משמע דאיזה עונש איכא אך לא כמועד, ואף שלא כתוב פרש שבתכם, וכמ"ש בהגהות "נצוצי אורות" על הזוהר. אך העירוני שאפשר לפרש דכוונת הזוהר דביו"ט יש עונש מיוחד מצד היו"ט, משא"כ בשבת אינו נענש מצד השבת, רק ככל פעם שבידו לשמח עניים ואינו משמח.

ויש להעיר דהגר"א בפירושו לישעי' (א,יב) כותב, ז"ל: לענג את השבת במאכל ומשתה ולכבדו בכסות נקייה, ושיהיה כוונתו לשם שבת ולא להנאת עצמו, על זה אמר (ישעיה נח,יג) "וקראת לשבת עונג" לשבת דייקא. וכן אמר (שבת קיח,א) "וכל המענג את השבת". וכן סדרו לנו בתפילה "מענגיה לעולם כבוד ינחלו", מענגיה דייקא, היינו הנשמה היתירה שזוכין לה המשמרין את השבת כדת. ולכן כשאמרו חז"ל (שם) כל המענג את השבת (נותנין לו נחלה בלי מצרים) הביאו ראיה מהכתוב (ישעיה נח,יד) "אז תתענג על השם". ועל פי זה נוכל להבין מה שאמר ר' יהושע בן חנניה לקיסר (שבת קיט,א) תבלין יש לנו ושבת שמה ואומר לו תן לי ממנה כו', אמר לו כל המשמר את השבת כו'. רצה לומר, שר' יהושע בן חנניה אמר להקיסר שמועיל לנו הכוונה שאנו מענגים לשם שבת. ואמר לו תן לי ממנה, רצה לומר, שילמד אותו הכוונה ויזכה גם הוא למעלה הנ"ל, על זה השיב ר' יהושע בן חנניה כל המשמר את השבת כו', היינו שאין הכוונה מועלת אלא למשמרים את השבת כדת, זוכין לקדושה ולטהרה נוטפות מור עובר על כפות המענג את השבת, על כן ריחו נודף. ...[ועל] שבטלו הכוונה לענג את השבת לשם שבת דוקא והוא לשם נשמה יתירה שעליה אמרו חז"ל (תענית כז,ב) "וינפש" וי אבדה נפש, על זה אמר כאן "חדשיכם ומועדיכם", רצה לומר מה שאתם מענגים לשם עצמכם "שנאה נפשי" היינו נפשי היתירה.

המשך בעמ' הבא

ונראה דאף האג"מ ודעימיה יודו לזה והוא ז"ל מיירי באלו שעושים קידוש ויודעים מהדת ומ"מ מחללין שבת בידיעה, משא"כ האלו שאינם בכלל זה כלל. ושו"מ שכן מבואר **באג"מ** (או"ח ח"ד סי' צא אות ו) גופא שהם שוגגים כתינוקות שנשבו בין העכו"ם ע"י שהדיחום אבותיהם והסביבה שנתגדלו שם ואין עליהם הדינים שנאמרו שם בעונשין דבידי שמים ולא הדין דמורידין ולא מעלין, ע"כ.

ועכ"פ לפי דברי החזו"א במקום איסור דרבנן אפשר דיש להקל להחשיבם כתינוקות שנשבו, עכ"פ במקום דוחק. וע"כ נראה דניתן להקל לבעל תשובה וכדו' להזמין קרוביו ביו"ט שאין בזה אלא איסור דרבנן. וכן דעת **הגריי"ק זצ"ל** (ארחות רבנו ח"ב עמ' קו אות כב). ואף במקום שיש להחמיר להחשיבם כמומרים מ"מ מצרפים כסניף שדינם כתינוקות שנשבו. וע"ע עוד מש"כ בגליונות רל"ט, רנ"א ושי"ז. ולענין הצלת נפשות הסכמת הפוסקים להחשיבם כתינוקות שנשבו ומחללים עליהם השבת ע"מ להצילם. ודעת **בעל האג"מ** (תשובה בסוה"ס השא"כ עמ' קעה אות כב), **הגרישא"א זצ"ל והגרנ"ק שליט"א** (שם פ"ב סע' ח) דלענין מצוות השבת אבידתם דיינינן להו כתינוקות שנשבו וחייבים להחזיר אבידתם.

-מסקנא דדינא-

העולה לדינא, מחללי שבת בפרהסיא יש לדונם כספק מומרים. ומ"מ לענין הצלת נפשות הסכמת הפוסקים להחשיבם כתינוקות שנשבו ומחללים עליהם את השבת ע"מ להצילם.

האם אפשר לקיים על ידי מעשה אחד שתי מצוות

עיין **בתוס'** (ברכות יא: ד"ה שכבר) שהביאו **מהירושלמי** שהיוצא ידי ברכת התורה באהבה רבה צריך ללמוד מיד אחר התפילה. וכן פסק **השו"ע** (סי' מז סע' ז-ח) שברכת אהבת עולם פוטרת ברכה"ת וכו', ויש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש סמוך לה מיד בלי הפסק וכו', ע"כ. וכתב **באלף למגן** (סי' מז ס"ק ט) שאם מכוון לפטור בברכת אהבה רבה לימוד התורה, או אף בסתם יוצא, ורק אם אינו מכוין אלא לשם ברכת ק"ש, אינו יד"ח. וכן **ביוסף אומץ** (סי' סו) כתב דמ"ש **במנחות** (צט:) דאפילו לא קרא אלא ק"ש קיים והגית בו יומם ולילה, היינו במכוין לצאת יד"ח ת"ת בק"ש. וכ"כ **האור שמח** (הל' ת"ת פ"א ה"ב ד"ה ובזה). מבואר שע"י מעשה א' אפשר לקיים ב' מצוות. וכן מוכח **ברמ"א** (יו"ד סי' רמו סע' א) שכתב שבשעת הדחק אפילו לא קרא רק ק"ש שחרית וערבית, "ולא יאושו מפיד" קרינן ביה.

אלא שיש לדחות הראיה כמ"ש **המהרש"ם** (ח"ב סי' קט) דשניהם כחדא מצוה נינהו, דתכלית מצות ק"ש הוא בשביל ושננתם, ותכלית לימוד התורה בשביל יחוד השי"ת. וכעין זה מצינו **באבנ"ז** (חו"מ סי' קס) שכתב דכיון דכל ק"ש יש בה ת"ת וא"א לצאת ידי ק"ש בלא ת"ת אין זו קדושה ומצוה אחרת שיחריב בה ודומה לתודה ששחטה לשם שלמים דכשרה משום דתודה נמי שלמים כדאיתא ריש זבחים ה"נ ק"ש נמי תורה היא, עכ"ל.

ובספר החיים (להגרש"ק סי' תרפז סע' ב ד"ה וראיה לזה ממה) כתב ליישב קושית העולם, מאי רבותא דמבטלין ת"ת לקריאת המגילה, הרי מגילה נמי הוי תורה, דזה יהיה תלוי בדין מצוות צריכות כוונה, דהנה אי נימא דמצוות א"צ כונה, ולא בעינן כוונה למצוה, רק במעשה לבד די בזה, אם אזלינן בתר גוף המעשה, אז מעשה א' עולה לו לכאן ולכאן, וכו'. אבל אי נימא דמצ"כ וכו', אז תלוי בכונתו, אם מכוין למצוה א' עולה לו למה שנתכוין, אבל אם נתכוין לב', אף לאחד אינו עולה, דמחשבה לא מהני רק אם נתכוין לכוונה א' אז שמה כוונה, עכ"ל.

ויעוי"ן **בתשובות וכתבים** (סי' עה)שהובא שהגרא"י ויינר ז"ל (שארית יעקב ח"א שבת סי' ט סס"י ועש"ע) הקשה בהא דאיתא **בשבת** (צה:) גודלת ופוקסת משום בונה וז"ל תימה שאף כל אורג ותופר ליחייב נמי משום בונה, וכ"ש בקולע נימין שהביאו התוד"ה וכו' וצ"ע. ותירץ מו"ר החזו"א דכיון דחלקינהו קראי לא מערבינן להו, וכדמוכח הכי גם בעוד הרבה מדיני התורה דלא מערבינן להו ליתן את של זה בזה וכגון באבות ותולדות הנזיקין, וכן בלשון הרע אינו עובר משום ביטול תורה לדעתו וכן כיו"ב, עכ"ל. וכתב **הגרח"ק שליט"א** (הגהות הגרח"ק על סי' עה) שלענין קו' **הרש"ש** (מגילה ג.) דמבטלין ת"ת למקרא מגילה, וכי מגילה אינה תו"ת, ותירץ מרן ז"ל דכשמכוין לשם מצות מגילה אין לו ענין ת"ת דשם אחר הוא, עכ"ל. וע"י מש"כ ע"פ יסוד זה **בשיח השדה** (ח"ג ברכות יא:). אלא ששאר הפוסקים תירצו קושית הרש"ש באופן אחר. וע"י **בספר ח"ח** (עשה יב) שמבואר דלא כהחזו"א שהרי נקט שהמספר לשה"ר עובר על איסור ביטול תורה. אלא דעיין **במגילה** (ז.) שמבואר שאפשר לצאת ידי"ח משלוח מנות ומתנות לאביונים יחד, שהרי לפי גרסתינו (וכן גרסת הר"ח) אמרו דר"י נשיאה שלח לר"א אטמא תלתא דחמרא, שלח לו קיימת בנו רבינו ו"משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". אולם **רש"י** (שם) גורס "ששלח לו קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו" ותו לא. וכן גרסת **הב"ח והגר"א** (שם).

וע"י **בטורי אבן** (שם ד"ה קיימת בנו) שרצה להוכיח מגמו' הנ"ל דמהני לשלוח ב' מנות לאביון א' ולקיים מצות מ"מ ומתל"א, אלא דשוב נקט דלא מהני משום ש"שלשה בני אדם" בעינן לקיום מצות היום והא דשלח ליה קיימת בנו משלוח מנות ומתנות לאו למימרא דקיים לשתיהן אלא אסיפא דקרא סמיך דקיים ע"י מתנות לאביונים. וכן נקט **הפר"ח** (סי' תרצה). אבל בעל הטורי אבן גופא **באבני שהם** (שם ז. ד"ה והשתא הא) מסתפק בזה. והביא ספקו **הרע"א** (סי' תרצה) **והביאור הלכה** (שם ד"ה או של מיני אוכלים). אבל **בשו"ת חסד לאברהם** (או"ח תנ' סי' פג ד"ה ועוד וד"ה ואחר) כתב דהשולח ב' מנות לעני דיוצא בזה גם משלוח מנות ומתנות לאביונים **שיכול לקיים בו שני מצוות יחד**. אולם י"ל דלכו"ע מהני מעשה א' שיעלה לב' מצוות, אלא שמספקא להפוסקים הנ"ל בענין מ"מ ומתנות לאביונים איך היה התקנה האם בעינן לשלוח לג' אנשים דוקא או לא, כדמוכח בדברי הטו"א שם.

שו"מ **בשערי דעה** (סי' נז) שהביא ראייה מכאן דאפשר לצאת ידי"ח ב' דברים המוטלים עליו אע"ג דבמצות שבין אדם למקום אשכחן דלא מהני פעולה א' לצאת ידי ב' מצות כדמוכח בסוכה (מד) לענין אדם יי"ח בערבה שבלולב דפריך ההוא משום לולב הוא דמגבי לה ע"י"ש מ"מ נלפע"ד לחלק בזה בין מצות שבין אדם למקום למצות שבין אדם לחבירו וכדמוכח ההיא דמגילה, ע"כ. אלא דבאמת יש לדחות דשאני הכא כי כבר כתב **הראש יוסף** (פתיחה על מסי' מגילה) על דברי הרמב"ם (ריש הל' מגלה וחנוכה) דמקרא מגלה ומ"מ ומתל"א ולשמות בפורים מצות עשה אחת. ומש"כ מהא דערבה, ע"י **בית האוצר** (ח"ב מע' ב כלל ג עמ' 6 ד"ה ע"ל) שהאריך בזה. וע"י עוד בגליון נ"ב עוד לענין הנידון על הטו"א.

ולכאורה **בר"ן** (ר"ה ט:) מבואר שלא מהני קיום ב' מצוות בבת אחת, שכתב על הא דתנן **בר"ה** (לב:) והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא, ז"ל: מוכח בגמ' דאפילו למ"ד תוקע לשיר יצא, מתעסק לא יצא. וטעמא דמילתא, משום דתוקע לשיר כיון שאינו מכוין לשום מצוה, יצא למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, אבל במתעסק כיון שכבר הוא מכוין למצוה דהיינו לחנך את התינוקות, אותה כוונה מעכבת מצוה אחרת שלא תחול, דומיא דמאי דאסיקנא בשמעתא קמייתא דזבחים (ג.) דבת מינה מחריב בה, דלאו בת מינה לא מחריב בה, עכ"ל. מבואר שאפילו מצות חינוך דרבנן, מעכבת מצוה דאורייתא.

אולם אפשר דהיכן שמכוין להדיא לשתי מצות גם לדעת הר"ן מהני לקיים ב' המצוות בב"א שהרי הר"ן איירי למ"ד מאצ"כ, ואפשר שגם החזו"א הנ"ל יודה בכה"ג. **ובמהרש"ם** (ח"ב סי' קט ד"ה וגם מ"ש) הביא דעת הר"ן ושוב הביא ראיה **מחגיגה** (ח.) דאיתא שם מכאן אמרו חכמים ישראל יוצאין ידי"ח וכו' והכהנים בחטאת ואשם וכו' הרי דיוצאין ב' מצות באכ"א, ובע"כ דבמכוין לשני דברים מהני שפיר, ע"כ. וכן מצאתי **באג"מ** (או"ח ח"א סי' קפט ד"ה ולכן). וע"י **בא"ר** (סי' תקפט אות ח) שפסק שהמכוין לצאת מצות תקיעת שופר ולחנך את בנו יצא. והביאו **במ"ב** (סי' ס ס"ק ט וסי' תקפט ס"ק טו), **בבה"ל** (סי' ס סע' ד ד"ה לצאת) **ובכה"ח** (וסי' תקפט אות מב). וכן נקט **בשבט הלוי** (ח"י סי' עו אות א). **והטורי אבן** (ר"ה לב: ד"ה והמתעסק) דחה דברי הר"ן. אולם **בשואל ומשיב** (סי' יז סד"ה שאלה יז) תירץ קושית הטו"א, וע"י **בחי' חת"ס** (שם כח:), **במנחת אלעזר** (ח"א סי' לח), **בשד"ח** (כללים מע' המ"ם כלל סט) **ובחלקת יואב** (ח"א סי' לג ד"ה ומה שהקשה הטו"א).וע"י עוד **בבית האוצר** (שם עמ' 6 ד"ה ע"ל).

ועיין **בחזו"א** (או"ח סי' לו סס"ק ז) שכתב דנראה דאם מברך לקטנים, אין הגדולים השומעים יוצאין בברכה זו, דלדידהו לא מחשב ברכה אף שהוא חייב בה מחמת חינוך הבן על האב, עכ"ל. **ובשש"כ** (ח"ב פס"א הגה יד) הביא בשם **הגרשז"א זצ"ל** דהוא מפני שברכת המברך היא רק בשביל חינוך של קטנים, ואילו הגדולים הרי חייבים ממש בברכת הנהנין, ע"כ, ומשמע שאם מכוין לשתיהם מהני. שו"מ שכדברינו הנ"ל כתב **הבצל החכמה** (ח"א סי' א אותיות ז, ט, י).

ומצינו עוד ראיות שמעשה א' עולה לב' מצות, עיין **בפמ"ג** (סי' תעט א"א סס"ק ב) שנקט שאם המ"ע דזכירת יציאת מצרים שבליל ט"ו לא צריכה סיפור, יוצאים ידי"ח בקיש" (והארכנו בזה בגליון של"ט). ועיין **במ"ב** (סי' סא סס"ק כח) שהביא בשם ההלכות קטנות דאם נזדמן לו לענות על ב' דברים אפשר דאמן א' יעלה לכאן ולכאן ואם יאמר אמן ואמן עדיף טפי, ע"כ. ועיין **ברמ"א** (סי' תע סע' ב) שכתב שנוהגים כשהאב בכור האם מתענה תחת בנה הבכור כשעדיין קטן ואם אין האב בכור הוא מתענה בעד בנו, אולם עיין **במ"ב** (שם ס"ק ט) שכתב שיש מהפוסקים שכתבו דא"צ להתענות דתענית האב עולה גם בשביל בנו .

וכן מצאתי **באבנ"ז** (או"ח ח"ב סי' שעט אות ד) שכתב שהעושה ב' דברים בב"א נחשב כל א' כאלו עשהו לאחר השני, וע"כ המקדש ב' אחיות אינם מקודשות (קדושין נא:) דנחשב קידושי רחל כאלו היה אחר קידושי לאה וכן גיטה וידה באין כא', וע"כ כשאכל מצה ומרור כא' נחשב לגבי מרור כאלו לאחר המצה ויצא גם ידי מרור, עכ"ל.

וכן מצינו **בב"ח ובמ"א** (סי' ז על סע' ג) בענין אדם שהטיל מים והסיח דעתו מלהטיל מים ואח"כ מלך והטיל מים פעם אחרת, דנקטו שמברך פעם אחת, דהודאה אחת עולה לשתיהם, ודלא כדעת המחבר שם. שו"מ **בתורה לשמה** (שאלה תיב) שדן האם תענית אם' עולה לב' תעניות והאריך להביא ראיות שמהני מעשה א' לב' מצות. וע"י **בויען אברהם** (הובא בשד"ח מע' האלף אות צה) מש"כ בזה. ועיין **בהר צבי** (יו"ד סי' קצח) בענין להדליק נר זכרון לזכרון של ב' בנ"א.

אלא דלכאורה צ"ע מדברי **הראב"ד** (פרה פ"ז ה"ג) שכתב בענין מי חטאת בזה"ל כללו של דבר אין אדם יכול לכוון לב' דברים כא' או לשני בני אדם כא' נפרדים במעשיהם וא"א בלא היסח הדעת, עכ"ל , אולם קשה מכל הראיות הנ"ל שמבואר שאפשר לכוין לב' מצות כא', וכן מוכח מהר"ן המובא לקמן.

ועיין **בשואל ומשיב** (סי' יז סד"ה שאלה יז) שכתב שלפי הראב"ד א"כ ב' מצות בודאי א"א לעשות בב"א וזה א"א דהא אמרו בחולין (פז) דאפשר דשחיט וחדא בחדא והרי מצ"כ וכו' באם רוצה לפטור הרבה מצות בברכה א' א"א דא"י לכוין על ב' דברים כא' וזה א"א והרי אמרו רק אפשר. ועיין שם שכתי' שדברי הראב"ד צע"ג, ע"כ. וע"כ צ"ל דשאני היסח הדעת שבענין כונה טובא דאם מסיח דעתו קצת שום פוסל את המי חטאת וכמו שכתב **בתורת חסד** (סי' מג אות ו).

המשך מעמו' קודם

[ובבאורי אגדות בכורות ח,ב כתב הגר"א: ואמרו (אבות ב,יב) "כל מעשיך יהיו לשם שמים" אפילו בענינים גשמיים, והזהירו על מדת התאווה ביותר שכל אכילה ושתיה יהיה לשם שמים. הענין כמו שכתוב (בראשית כז,ז) "הביאה לי ציד ואכלה ואברכה לפני השם" כו'. וכן אכילת השבתות ותענוגו "וקראת לשבת עונג", הענין כמ"ש הרשב"א באגדת לויתן ושאר המפרשים, כי אין הנשמה שלימה אלא אם כן באכילה ושתיה שיתיישב בגוף וזהו סעודת לויתן לעתיד לבא, וכן כל הסעודות של מצוה, כמו שכתוב (עי' רמ"א או"ח ו,א) על רופא כל בשר ומפליא לעשות שקושר רוחני בגשמי במאכל כי הגוף נהנה ממאכל והנשמה בכוונת האכילה לשמו כמ"ש בגלגולים (הובא במשנ"ב שם, בשם המג"א), ואין חיזוק לשון דבר אלא באכילה ושתיה, והנשמה גר בעולם הזה במידותיה, על כן כל מעשיך יהיו לשם שמים ואז תתישב הנשמה בעולם, והנשמה מדורה בראש ושמים כנ"ל (ע"ש), וזהו סוד לש"ש, בשביל הנשמה. ואז חיבור לשמים וארץ, וזהו סוד הציע השמים על הר סיני (מכילתא, הובאה בפרש"י שמות יט,כ). וכן ברשע שאוכל לתאוות גופו זה המדה מתקיימת לו כו'].

ועיין עוד בכתב סופר או"ח סי' קז בסוף התשובה כתב: ...מצוה שיש בה הנאת הגוף כמו עונג שבת ויו"ט בעי כוונה לשם מצות עונג שבת ויו"ט כי כן צוה השם להיות מעונג בשבת ולשמוח ביו"ט דאל"ה הו"ל אכילת רשות לשם אכילה גסה, ונ"ל משו"ה כתי' "וקראת לשבת עונג לקדוש השם מכובד" היינו שיהי' עונג זה לשם קדוש השם, וכן ביו"ט כתי' ושמחת לפני ה"א, ושמחת בחגך ודרשו ולא באשתך ולא בשמחה אחרת אלא שיהי' לשם חג, ועי' ט"א ר"ה (כט,א) מ"ש בפלוגתא דר"י ור"ש בנזיר (דף כג) כשאוכל פסח לשם אכילה גסה, דאמר ר"ל [האי] רשע קרית ליה, [נהי דלא עבד מצוה מן המובחר, פסח מיהא עבד]. דדוקא בפסח שסתמא לשמה קיימא [א"ה, אבל בשאר מצוות בעי כוונה], עיי' בו.

[ובכתב סופר עה"ת פ' וישב ד"ה מה בצע, שכותב, ז"ל: בשבת קיח,ב אמר רב נחמן תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת. וצ"ב דהו"ל שאכלתי ג' סעודות בשבת, דהנה דבר זה קל הוא לאכול ג' סעודות, וכל אחד יוכל לעשות, אלא שקשה לאכול אותם לשם מצוה, וקראת לשבת עונג. והאוכל לשם שמים, יש לאכילתו קיום, שאוכל בשבילה לעוה"ב, משא"כ מי שאינו אוכל לש"ש היא הנאה עוברת. וזה שאמר ר"נ תיתי לי שקיימתי ג' סעודות, שעשיתי להם קיום ותכלית, והוא נכון].

"צריך עיון"

במלאכת תופר בשבת יש שיעור דכדי "ב' תפירות", כמבואר במשנה בשבת (קה,א), ומבואר שם במשנה דגם בקורע בעינן ע"מ לתפור ב' תפירות.

עוד מבואר שם במשנה (קה,ב) דכל קורע ע"מ לתקן חייב, כגון קורע בחמתו או על מתו.

ונסתפק הביאור הלכה (ססי' ש"מ בד"ה וחייב), בקורע בחמתו דחייב, האם גם שם יש שיעור ב' תפירות, הואיל וכל הדין דבקורע בעינן שיעור ב' תפירות, הוא משום דכל חיובו הוא משום שכוונתו היה כדי לתפור, על כן אמרינן דבפחות משיעור זה לא חשיב. משא"כ היכא דחיובו הוא משום שכוונתו הוא בשביל תיקון אחר, כגון בקורע בחמתו או על מתו שכוונתו ליישב דעתו, כל שיש בקריעה התיקון שהוא מכוין בו חייב, ע"כ.

ולא נחית הביאוה"ל לדברי הרע"א (על הרמב"ם שם), והמנ"ח (מוסד השבת מלאכת תופר), הסוברים דלעולם יש דין לקרוע ב' תפירות, ע"ש.

ולכאורה ספק הבה"ל צע"ג, דאי נימא דכל שיש תיקון חייב אף בשיעור תפירה אחת, א"כ גם בקורע ע"מ לתפור תפירה אחת נחייבו, דהרי כל הדין דבתופר בעינן ב' תפירות הוא משום דבפחות מזה "לא חשיב מלאכה", עיין תוס' עה,א ד"ה שכן. אך למה שלא יחשב "תיקון", וא"כ מדין ע"מ לתקן נוכל לחייבו, ולכאורה צע"ג לומר דבב' תפירות זה תיקון, ובתפירה אחת עדיין נחשב מקולקל, דבפשטות הוא רק דין בחשיבות של מלאכה, אך לא בסברא של תיקון, וצ"ע.

[הרב בנימין קצנלבויגן שליט"א]

© **שמעתא עמיקתא**

העלון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחות
לקבלת או הפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל:
AMIKTA571@GMAIL.COM